

Gyógyszerésztörténeti közlemények

Gyógyszerészet 23. 177—181. 1979

Régi erdélyi gyógyszerészi eskük

DR. SPIELMANN JÓZSEF és OVIDIU MAIOR

A szerzők áttekintik Erdély gyógyszerészetének történetét a XV. századi első írásbeli bizonyítékoktól a XVIII. század utolsó évtizedeig, amely időszak kezdetén a gyógyszerésztárak nagyrészt a városok tanácsainak tulajdonában voltak, s ők gondoskodtak mind felszerelésükről, mind működésük személyi feltételeiről. A gyógyszerészet ügyeit nagyjában az osztrák—magyar egykorú jogszabályok rendjében szabályozták, bár ezek a jogszabályok ott nem voltak kötelezők. A legrégebbi gyógyszerész eskü (Wilhelm Balck, Szeben, 1580), valamint egy későbbi hasonló okmány (Casparus Krammer, Szeben, 1652) eredeti német szövegét a szerzők magyar fordításban közlik. Eredeti szöveggel közlik (Orient nyomán) az első Erdélyben alkalmazott magyar nyelvű eskümintát.

*

Az utóbbi évek tudománytörténeti kutatásai jelentősen gazdagították az erdélyi gyógyszerészet múltjáról szóló ismereteinket. V. L. Bologna alapvető kutatásai tisztázták az első erdélyi officinák létrejöttének pontos dátumát [1]. Papp Tibor értékes adatokkal járult hozzá a bánáti gyógyszerészet múltjának megismeréséhez [2]. Eva Crisan, Mauksch Tobiás eddig ismeretlen kéziratok gyógyszerárszabását (1750) közölte [3]. Magunk, Szökefalvi Nagy Zoltánnal, Rác Gáborral és másokkal folytatott kutatásaink során, az első erdélyi gyógyszerésztár-ellenőrzésekről (1752—53), valamint Felfalusi Mihály, eddig ismeretlen erdélyi gyógyszerárszabás tervezetéről (1753) írtunk [4].

Az első erdélyi gyógyszerésztárak a XV. század végén jöttek létre. Az elsőbbség Szebené; itt már 1494-ben működött officina. Ezt követte Brassó (1512), Beszterce (1516), Kolozsvár (1572) [1]. Az erdélyi gyógyszerésztárak, akárcsak a német városok officinái, a városi magistratus tulajdonát képezték, felszerelésükről is a helyi hatóság gondoskodott. Ő szerződtette a városi gyógyszerészt is. A patikus az esetek többségében a város alkalmazottja volt, meghatározott évi fizetéssel, de bérelhette saját maga számára is az officinát. A gyógyszerész, akár alkalmazott, akár önálló volt, az officinát a városi magistratustól leltár alapján vette át; távozásakor köteles volt, ugyancsak leltár szerint elszámolni a rábízott javakról. Ez a gyakorlat a XV—XVII. század Erdélyében általános érvényű volt. A mostoha történelmi körülmények következtében azonban csupán néhány leltár maradt fenn: az 1531-es, 1580-as és 1609-es szebeni leltár, valamint a töredékes 1576-os brassói [5].

A gyógyszerészek fizetése a körülményektől függően változott. Ezt tanúsítják mind a brassói, mind a szebeni hivatalos számadások. Így például Brassóban az 1588-ban dühöngő pestis idején a gyógyszerész félévi fizetése 70 forint volt, de járványmentes időszakban egész esztendőre csupán 25—30 forintot kapott [6].

Az első erdélyi officinák létrejötte, nálunk is az orvosi és gyógyszerészeti szakma szétválásának határkövét jelzi Erdélyben már a XVI. században a városi fizikus ellenőrzi — Brassóban és Szebenben — a gyógyszerész tevékenységét, akár Nyugat- és Közép-Európában. De a sajátos erdélyi viszonyok következtében, és mindenekelőtt a gyógyszerészhány miatt, nem egyszer az officinák élén időlegesen orvosok állnak. Így pl. 1549-ben Martinus Brenner, szebeni orvos, a városi tanács megbízásából Bécsben, 72 gulden értékű gyógyszert vásárol. A levéltári adatokból kiderül, hogy ez idő tájt a városban nincs gyógyszerész. Kyr Paulus, Brassó város harmadik fizikusa, az 1545—84 közötti években, többször is bérlte a város gyógyszerésztárát, és végül, amikor 1584-ben a hatóság gyógyszerészt szerződtetett, Hermann Skodt személyében, az új patikus egy hónapi próba-időre Kyr Paulus felügyelete alatt kell dolgoznie.

Az első erdélyi gyógyszerészek főleg német területről vándoroltak be. Hivataluk elfoglalásakor kötelezték magukat a fennálló törvényes rendelkezések tiszteletbentartására. Baradlai János és Bársony Elemér kutatásaiból ismeretes, hogy Magyarország egyes területein, az 1533-ban kibocsátott *Constitutio Criminalis Carolina* gyógyszerészekre vonatkozó rendelkezései érvényesek voltak [7]. Jóllehet, egyes gyógyszerésztörténészek feltételezik, hogy Erdélyben is hivatalosak lettek volna a *Constitutio Criminalis Carolina*, az 1552-ben kibocsátott *Ordo Politiae*, valamint az 1644-es *Lex Sanitaria Ferdinandina* gyógyszerészekre vonatkozó intézkedései, ezt a feltevést az eddigi levéltári adatok nem igazolták. Kétségtelen, az osztrák és német területről származó gyógyszerészek minden bizonnyal ismerték a fenti rendelkezéseket, saját tevékenységükben irányadónak tekintették azokat, de nem ismeretes, hogy akár a városi magistratusok, akár az erdélyi fejedelemség, azok kötelező betartását elrendelte volna. A levéltári adatok csupán azt igazolják, hogy egyes, Erdélyben kibocsátott, a gyógyszerészek tevékenységére vonatkozó részintézkedések szelleme a fenti rendelkezések egynemelyikével kétségtelenül rokonítható.

A brassói centumvírek közössége például elrendeli 1628-ban, hogy a gyógyszerterek tevékenységét évente két szenátor és ugyanannyi centumvír ellenőrízze [8]. *Th Tartler* és *I. F. Teutsch* állapítja meg, hogy az 1644-es osztrák törvénykezést követően Brassóban rokon szellemű intézkedéseket hoztak: a hivatalos orvosoknak megtiltják önálló gyógyszerterek létesítését vagy bérletét, a gyógyszerészeknek viszont, hogy egyidejűleg két officinát tartsanak fenn [9] 1643. december 26-án, valamint 1650. december 26-án, a brassói centumvírek közössége eltiltja a vándorkereskedőket az arzén és a higany piaci árusításától, a vásárbíró pedig kötelezik, hogy a higany árusítását rendszeresen ellenőrizze [10]

Szeben város centumvírjei 1662. május 13-án javasolják a városi tanácsnak, hozzon határozatot, hogy a jövőben a városi gyógyszerész csupán előzetesen letett hivatali eskü után legyen alkalmazható. A javaslatot a városi tanács magáévá teszi és elrendeli, hogy a jövőben minden hivatalos gyógyszerész köteles esküt tenni [11]. Szeben városában már ezt megelőzően meghonosodott a hivatalos gyógyszerészi eskü, a rendelkezés így hát csupán egy létező helyzetet törvényesített. Arra viszont nincs adatunk, hogy a hivatalos gyógyszerészi eskü mellett a városi alkalmazásban álló patikusoknak a polgári esküt is le kellett volna tennie, ahogy az egyes magyarországi városokban szokásban volt [12]

A gyógyszerészi eskü letételének kötelezettsége Európa-szerte az első gyógyszerészeti törvénykezésekkel együtt monosodott meg. Már a *Statutus sive leges municipales Areleatis* (1162—1202), az első az orvosok és gyógyszerészek jogait és kötelezségeit elhatároló rendelkezés, bevezeti a gyógyszerészi esküt. Ugyanígy intézkedik a II. Frigyes fogantatosította egészségügyi törvénykezés is (1202—1240), mely a legtöbb olasz, francia és német város gyógyszerter-szabályzatának mintájául szolgált [13]

A középkori keresztény Európa országaiban érvényes gyógyszerészi eskü, az ógörög hippokratészi fogadalom szövegéből kiindulva szabta meg a gyógyszerész jogait és kötelezségeit. *H. Schelenz* állapítja meg — hogy az egyes helyi sajátosságok ellenére — a gyógyszerészi eskü a következő kérdésekre terjedt ki:

1. A gyógyszerész jogára, hogy önálló officinát létesítsen, szemben az orvossal, akinek tilos volt gyógyszertereket előállítani és árusítani
2. A gyógyszerész kötelezségére, hogy a hivatalos orvos irányításával és ellenőrzése alatt, jó minőségű szereket készítsen
3. A gyógyszerész és orvos közti bármilyen haszon megosztását célzó egyezmény tilalmára
4. A gyógyszerésznek készítményeit egy törvényes diszpenzatórium előírása alapján, és a hivatalos árszabás tiszteletben tartásával kellett forgalomba hoznia.
5. Orvosi bizonyítvány nélkül magzatelhajtók vagy mérgező anyagok kibocsátása tilos [14]

A legrégebb erdélyi gyógyszerészi esküről *Wilhelm Balck* (1580) és *Casparus Krammer* (1653) Szebenben tevékenykedett gyógyszerészek hivatalos fogadalmáról, a német gyógyszerész sajtóban számoltunk be [15]. Közlemé-

nyünk nyomán, *Karlheinz Bartels* professzor megállapította, hogy *Krammer* 1653-as esküje az 1442-ben kibocsátott nürnbergi gyógyszerészeti rendelkezés, s az annak alapján több délnémet városban szerkesztett gyógyszerészeti instrukció befolyását tükrözi [16].

Wilhelm Balck 1580-as esküje azonban minden bizonnyal helyi kezdeményezésből született, és nem rokonítható egyetlen ismert gyógyszerészi esküvel sem. Mint ismeretes, a duisburgból származó *Wilhelm Balck* 1580-ban leltár alapján vette át a szebeni városi patika vezetését. A hivatalos okiratban a gyógyszerészek, a gyógyszerészeti műszerek és a diszpenzatóriumok felsorakoztatását követően, a következő eskü jellegű záradék olvasható:

„*En, a duisburgi Wilhelmus Balck, köztudomásra hozom és nyilatkozatommal megerősítem, hogy ezen tiszteletreméltó és bölcs város tanácsa gondjaimra bízta a fentebb leírt egyszerű és összetett gyógyszereket, a már jelzett műszerekkel együtt. Ezen nyilvánítt esküszömmel (fogadom), hogy amikor majd elérkezik az ideje, a tiszteletreméltó és bölcs tanácsnak a gyógyszereket és műszereket köszönettel visszaszolgáltatom. Ha viszont a Nagy Isten (mivelhogy mindannyian halandók vagyunk), hamarabb rendelkezne felettem és elhunynék, úgy amennyiben a gyógyszerekből valami is hiányoznék, a tiszteletreméltó és bölcs Tanács vagy onomból kártalaníttassék és ha a műszerek károsodnak, azokat (javaimból) hozzák helyre. Hogy nyilatkozatom okadolt legyen, alább saját pecsétimmel láttam el. Írtam Szebenben, 1580. február 2-án, Wilhelmus Balck Pecsét helye” [17].*

Mint említettük, ez a németből fordított szöveg — mai ismereteink szerint — a legrégebb fennmaradt erdélyi gyógyszerészi esküminta. A szokványos gyógyszerész-fogadalmaktól abban tér el, hogy csupán anyagi felelősséget vállalt az átvett javakért, s nem tett esküt szakmai és polgári kötelezségeinek tiszteletben tartására.

Casparus Krammer 1653-ban letett esküje viszont már minden szempontból hasonló a Nyugat-Európában szokványos gyógyszerészi eskühöz. Említettük, hogy mintegy 9 évvel előtte meg Szeben város magistratusának azon határozatát, amellyel elrendelte, hogy a városi patikus hivatala elfoglalásakor ünnepélyes esküt köteles tenni a hatóságok előtt.

Casparus Krammer az 1652—1663-as években állt Szeben város szolgálatában. Az is ismeretes, hogy tevékenységéért évi 40 forint, 10 köből termés, 20 szekér fa fizetést és szabad lakást kapott [18]. Németnyelvű esküszöve magyar fordításban így hangzik:

„*En, a löcsei születésű Casparus Krammer, esküszöm az Atyára, a Fiúra és a Szent Lélekre, az egységes Szentháromságra, hogy miután Szeben városa, Erdély fővárosa gyógyszerészként felfogadott, mesterségemet önfeláldozással gyakorlom. Egy jól felszerelt officina megkövetelte összes szimpliciákat (növényeket) idejében*

begyűjtöm, megszáritom és tisztán tartom. A compositákat minden esetben a városi fizikus úr előírásai alapján mérem majd ki, oly módon, hogy az orvos ne csalattassék meg, s a betegek se szenvedjenek semmi kárt. A cukorral készíthető gyógyszereket nem fogom mézzel előállítani; sem pénzért, sem más (okból) nem bocsátok ki magzatelhajtókat vagy oltatlan meszet ismeretlen vagy gyanús személyeknek. Az elavult, romlott vagy lejárt gyógyszereket megsemmisítem, kidobom és nem hozom forgalomba. Tartom magam az előírt árszabáshoz, egyetlen embert sem csalogok meg a gyógyszerek árusításakor, legyen az gazdag vagy szegény. A szakértelmemet meghaladó kérdésekben a városi fizikusának tanácsát kérem ki, tehát mindig a legjobb lelkiismeretem szerint járok el. A segítségre szoruló szegény betegek ügyének szentelem egész tevékenységemet. Szegénynek és gazdagnak, a város és a Szék minden lakosának, éjjel és nappal egyaránt fenntartás nélkül rendelkezésére állok. Mindig a gyógyszerertárban tartózkodom, s a város tulajdonát képező műszereket nem rongálom meg tudatosan, azokról a megfelelő időben pontos leltárt készítek. Úgy segítsen Isten és szent szava, Amen" [19]

A fenti gyógyszerészeti esküben megtalálhatók az 1442-es nürnbergi gyógyszerész-fogadalom összes kitételei, de nem azonos sorrendben. Létezik viszont a szebeni esküben három olyan pont, mely hiányzik a nürnbergiből:

1. A cukor mézzel való helyettesítésének tilalma. Ez viszont szerepel az 1447-es bécsi, az 1582-es wormsí rendelkezésekben is. 2. A fogadalom, hogy a gyógyszerész éjjel-nappal egyaránt a betegek szolgálatára áll. Hasonló fogadalom sem ismeretlen, hiszen az 1423—26-os bázeli, az 1428-as nördlingeni, az 1592-es nürnbergi, az 1618-as mainzi stb. eskümintákban is szerepel. 3. A város tulajdonát képező műszerekért vállalt anyagi felelősség eredeti, s minden bizonnyal a Balck-féle 1580-as eskü szövegéből átvett [20]

A Krammer-féle eskü etikai szempontból is figyelemre méltó. Az elsőbbséget a gyógyszerek szakszerű elkészítésének, a megszabott árszabás tisztelgésben tartásának, a gyógyszerész erkölcsi elkötelezettségének és a hivatalos orvossal való együttműködésének biztosítja.

Rögtön felmerül a kérdés, milyen gyógyszerészeti árszabás tisztelgésben tartását ígéri esküjében Krammer? Mai tudásunk szerint ugyanis, a XVII század Erdélyében nem ismerünk egyetlen hivatalos gyógyszerertaxát sem. Az 1580-as és 1609-es szebeni leltárban a gyógyszerek után szerepelnek ugyan összegek, de azok — megítélésünk szerint — a beszerzési és nem a forgalmi árat jelzik. Feltehető, hogy az esküben említett árszabás a bécsi, amelyet anélkül, hogy hivatalos lett volna, Erdélyben is használtak. De az sem kizárt, hogy Szeben városa egy önálló taxa kidolgozását tervezte, s az eskü szövege erre utalt. Utóbbi feltevés mellett szólna az is, hogy Balckot követően három évvel, 1656-ban, Wolfgang Bauler hivatalos orvosi esküjében is utalás történik a hivatalos gyógyszerárszabásra. Bauler fogadalmá különben igen behatóan

foglalkozik orvos és gyógyszerész viszonyával. Ezért kivonatossan közöljük.

Miután az ulmi származású orvos esküvel fogadja, hogy Szeben városát fizikusi tisztjében „mind békés, mind háborús, mind egészséges, mind fertőzött levegő idején” híven szolgálja, a város és a Szék minden lakosa, gazdag és szegény rendelkezésére áll, éjjel-nappal egyaránt, betegeit legjobb tudása szerint gyógyítja, azok érdekeit tartja mindig szem előtt. A városi patikussal való kapcsolatáról így nyilatkozik: „A gyógyszerésszel nem fogok titokban megegyezni és vele szövetkezni a város lakosainak megcsalására s a gyógyszerertaxákra illetően, s vigyázó szemem mindig rajta és készítményein lesz.” Végül Bauler azt is fogadja, hogy mind szakmai, mind magánéletében „keresztényi és becsületes magatartást tanúsít” Szeben város polgáraként a város ősrégi szabadságait minden rendelkezésre álló eszközzel megvédi [21].

Említettük, hogy Szeben városa 1662-ben elhatározta, a jövőben bevezeti a kötelező hivatalos gyógyszerészeti esküt. A levéltári adatok között azonban egyetlen erre utaló adatot sem találunk az 1653—1770-es időszakra. Megszüntették volna Szebenben a gyógyszerészeti eskü kötelezettségét, avagy csupán a levéltári adatok semmisültek volna meg, vagy lappanganak valahol? Nehéz eldönteni! Annyi bizonyos, hogy a XVIII század közepe táján Erdély nagyobb városaiban a gyógyszerészek nem voltak kötelezettek esküt letenni. Ezt tanúsítja többek között az a tény is, hogy amikor 1752-ben Mária Terézia megbízásából Andreas Soterus és Jacob Schunn, szebeni orvosok, Erdély nagyobb gyógyszerertárait ellenőrzik, jelentésükben kitérnek arra is, hogy mivel több officinában a készítmények mind mennyiségileg, mind minőségileg ki nem elégítőek, „nem lenne szükségtelen, sőt ellenkezőleg, igen üdvös, a gyógyszerészeket, a provizorokat és a kiséítőket arra kötelezni, hogy szent esküvel fogadják, ezentúl pontosan és lelkiismeretesen dolgoznak” [22].

Az 1770-ben az osztrák birodalom egész területén érvénybe lépő *Generale Normativum in Re Sanitatis* nemcsak pontosan körülhatárolta a gyógyszerészek jogait és kötelezéseit, de elrendelte, hogy az officinák tulajdonosai és provizorjai hivatalba lépésük, illetve működésük megkezdése előtt, kötelesek esküt tenni. Az eskü szövege az 1770-es rendelkezésben csupán német és latin nyelvű volt. Később 1801-ben, az eredeti eskü szövegét lényegtelen módosításokkal, magyarra is lefordították. Alább közöljük *Orient* nyomán ezt a magyar nyelvű gyógyszerészkü mintát:

„*En, N N esküszöm a mindenható Istenre, hogy az egészség dolgában fenn álló és a Paticáriusok elejébe adatott Rendeléseknek híven engedelmeskedni, mesterségemet és hivatalomat a legnagyobb szorgalmatossággal gyakorolni, az orvosok praescriptioit, azoknak mind benne levő részeire, mind a nehezekekre és mértékekre nézve magam és segédjeim által minden változ-*

tatás nélkül tellyesíteni fogom, tovább, az orvosságokat soha az arra kiszabott Taxa könyvnek mértékén felül nem taxálom, erős, veszedelmes orvosságokat, de kivált mérget, senkinek orvos praescriptioja nélkül, sőt maguknak a Mesterembereknek is, a hozzájuk tartozó Tiszt-ségnek Attestatuma nélkül, ugy szintén a kontár Orvoslóknak praescriptiojukra, akik tilalom ellen gyógyítanak, orvosságokat sem magam ki nem adok, se ki-adatni nem engedek; végre magamat a gyógyításba legsürgetőbb szüksége nélkül soha nem avatom és igyekezni fogok, hogy kötelességemnek mind magam, mind alattvalóim által olly pontosan megfeleljek, mint egy becsületes, jámbor, keresztény férfit illet. Isten engem ugy segéllyen, és lelkem idvességét aszerént adja" [23].

A fenti eskü szövege sok vonatkozásban eltér a Georg Krammer által fogadottól. Az új szöveg ugyanis egyaránt tükrözi az orvosi felvilágosodás szellemét, s a gyógyszerészeti tudomány másfél százados eredményeit. Részletes elemzése nem térünk ki, csupán annyit jegyzünk meg, hogy a *Generale Normativum* gyógyszerészre vonatkozó előírásai képezték az alapját annak a Nyulas Ferenc által kidolgozott *Instructio pro apothecariis*nak [18], mely minden szempontból kora európai tudományosságának színvonalán állt, 1808-ban Erdélyben hivatalossá vált, s az is maradt a XIX. század derekáig.

Az *Instructio*hoz maga Nyulas készített eskü-mintát. Annak viszont sajnos eddigi kutatásaink során még nem akadtunk a nyomára. Hogy létezett, azt magától Nyulastól tudjuk, hiszen nevezetes, 1807-es erdélyi gyógyszer-tárellenőrző körútján, a meglátogatott officinák tulajdonosait és provizorjait erre a fogadalomra eskette fel. A sors különös iróniája, hogy éppen Brassó város officináinak tulajdonosai voltak azok, akik egyöntetűleg megtagadták az eskü letételét. Hiszen Erdélyben éppen a koronaváros kísérelte meg első ízben a gyógyszer-tári tevékenység törvényes szabályozását [24].

IRODALOM

1. Bologa, V., Elekes, E.: Incercări de revizuire și precizare a datelor întemeierii primelor farmacii din Ardeal (Sec. XV—XVI.) Farmacia, 1960. VIII. k. 9. sz. — 2. Papp T.: A bánáti gyógyszerészet története. 1—29. kézirát. — 3. Crisan, Eva: Prima taxă farmaceutică din Transilvania, Acta Musei Napocensis, X, 255—266 (1973). — 4. Spielman J., Szőkefalvi Nagy Z., Rácz G., Lázár Sz. Karola, Maior O.: Gyógyszer-tár-ellenőrzések Erdélyben a XVIII. század közepén. Gyógyszerészet, 1974, XVIII. 8. sz. 306—309; *ibidem*: Erdélyi gyógyszer-árszabás tervezet 1753-ból. Gyógyszerészet, XVIII, 421 (1974). — 5. Ernyei J.: A nagyszabeni gyógyszer-tár felszerelése 1531-ben. Gyógyszerész, Budapest, 1902, *Orient Gy.*: Az erdélyi és bánáti gyógyszerészet története Kolozsvár, 1926. 69—72.; Seivert G.: Aus die Archive, Transsylvania, Hermannstadt, 1886. Herbert, H.: Die Gesundheitspflege im Hermannstadt. a) Bis zum Ende des XVI. Jahrhunderts. b) In XVII. Jahrhundert. Archiv für Siebenbürgische Landeskunde a) Tom XX. Fasc. I. 1886. Hermannstadt, 10—12. 262—265. b) Tom XXX. Fasc. I. Her-

mannstadt, 1902. 262—265. — 6. Barbu, G., Huttmann, A.: Inceputurile farmaciei orașănești a Brasovului. In: Din istoria medicinei românești și universale. București, Ed. Academiei RPR, 1960. 77—91. — 7. Baradlai J., Bársony E.: A magyarországi gyógyszerészet története az ősidőktől a mai napig. Budapest, 1930. I. k. passim — 8. Barbu, G., Huttmann, A.: id. mű. — 9. Tartler, Th., Trausch, I. F.: Collectanea zu einer Particuler Historie von Kronstadt. Ms. Brasso város Levéltára, 1741—1820. II. 455. — 10. Barbu, G., Huttmann, A.: id. mű. — 11. Herbert, H.: Die Gesundheitspflege im Hermannstadt. XVII. Jahrhundert, in Archiv für Siebenbürgische Landeskunde. Tom XXX. 1902. 262—265. — 12. Baradlai I., Bársony E.: id. mű. 348—349. — 13. Schelenz, H.: Geschichte der Pharmazie, 1965. G. Olms Verlag, Hildesheim, 313—316. — 14. Schelenz, H.: id. mű. 314—315. Adlung, A., Urdang, G.: Grundriss der Geschichte der deutschen Pharmazie. 1935. 7—9. — 15. Spielmann, J., Maior, O.: Ampfänge der pharmazeutischen Deontologie in Siebenbürgen. Pharmazeutische Zeitung 119, 34, 1318—1320 (1974). — 16. Bartels, K.: Anmerkungen zum Apothekereid von Hermannstadt (1653). Pharmazeutische Zeitung 119, 51, 283—289 (1974). — 17. Seivert, G.: id. mű. Ernyei J.: id. mű. *Orient Gy.*: id. mű. 71. — 18. *Orient, Gy.*: id. mű. 54. — 19. Albricht, K.: Die Bewohner Hermannstadts im Jahre 1657. In Archiv für Siebenbürgische Landeskunde, XVII. k. 1883. 272. és Herbert, H.: id. mű. 273. — 20. Bartels, K.: id. mű. — 21. Herbert, H.: id. mű. 266. — 22. Alami Levéltár Budapest, Subernium Transilvanicum in politicis Nr. 260, 261, 262/1753. — 23. *Orient, Gy.*: id. mű. 217—218. — 24. Szőkefalvi Nagy Z., Spielmann, J.: Nyulas Ferenc életére és működésére vonatkozó újabb adatok. Orvostörténeti Közlemények 60—61, 97—131 (1971).

Д-р Й. Шпилманн и О. Майор: Фармация и присяга фармацевтов в старой Трансильвании

Авторы излагают историю фармации Трансильвании от первых письменных документов XV-го века до последнего десятилетия XVIII века; в начале указанного периода аптеки большей частью были в собственности городских советов, и они обеспечивали как оборудование, так и субъективные условия их деятельности. Дела фармации были урегулированы как правило по системе юридических правил Австро-венгерской монархии, хотя там эти правила не были обязательными. Оригинальный немецкий текст самых старых присяг фармацевтов (Вилхелм Балк, Себен, 1580), далее одного более позднего документа (Каспарус Краммер, Себен, 1652) авторы публикуют в венгерском переводе. Публикуют оригинальные тексты (по Ориенту) первой трансильванской присяги на венгерском языке.

Dr. J. Spielmann and O. Maior: Pharmacy in old Transylvania and old pharmaceutical oaths

The history of pharmacy in Transylvania from the appearance of the first written documents in the XVth century to the last decades of the XIXth. is reviewed. The pharmacies, managed by employed apothecaries, belonged mostly to the Town Councils which supplied most of the equipment and materials and took care of the personal relations too. Pharmacy in Transylvania has had been managed more or less according to the rules valid in Hungary and in the Austrian Empire, however there is no proof that these regulations have had been compulsory there. The originally german text of two old apothecary's oaths W. Balck, Szeben 1580 and C. Krammer, Szeben. 1652) is presented in Hungarian translation. The original text of a Hungarian oath form of Transylvania (1801) is also published (according to a paper of Gy. Orient of 1926); supposedly it has been the first Hungarian text form of pharmaceutical oath used in Transylvania, all former text had been in German or Latin language.

Dr. J. Spielmann — O. Maior: *Aus der Geschichte von Siebenbürgen und der Apothekerseid*

Eine Übersicht der Geschichte der Pharmazie in Siebenbürgen vom XV. bis zum XVIII. Jahrhundert zeigt, dass die meisten Apotheken, betrieben von angestellten Pharmazeuten, waren im Besitz der Stadtrate, die für die Einrichtung, Arzneimittellieferung und das Personal sorgen sollten. Obwohl die Rechtsregeln der Königreich Ungarn und der Kaiserreich Österreich in Siebenbürgen keine bewiesene Gültigkeit

hatten, richteten sich die zuständigen Behörden vorwiegend nach diesen Regeln. Die originellen deutschen Texte einiger alten Apothekerseiden werden in ungarischer Übersetzung angegeben (z.B. W. Balck, Hermannstadt 1580 und C. Krammer, Hermannstadt 1652). Der originale ungarische Text des ersten in Siebenbürgen offiziell eingeführten Eidformel from 1801 (nach Gy. Orient, 1926) wird auch präsentiert mit der Bemerkung, dass die früheren Eidtexte entweder deutsch, oder lateinisch konzipiert worden sind.

4300 Marosvásárhely, Str Gh Marinescu 38, Románia

Érkezett: 1976 XI. 4

MONGOLIZMUS ÉS SUGÁRZÁS

A. F. K.: *ÖAZ 32 (42), 818 (1978).*

Tapasztalás szerint idősebb asszonyoknál nagyobb a veszélye annak, hogy mongoloid — a szellemi képességek súlyos zavaraival járó alkatú — gyermeket hozzanak a világra, mint a fiatalabb korosztályok asszonyai. Indiai kutatók egy csoportja úgy látszik egy lépéssel közelebb jutott a rejtély megfejtéséhez. Mentől idősebb egy asszony, annál hosszabb ideig van kozmikus sugárzásoknak kitéve és ezek a sugárzások a kromoszómákban töréseket okozhatnak. Tételük bizonyításául az indiai genetikusok az ország déli részének partvidékein élő lakosság helyzetét vizsgálták, minthogy ezeken a területeken erősebb a kozmikus sugárzás, mint másfelől az országban. Ezt látszik igazolni az a körülmény, hogy az ott talált monazitkozetekben több a radioaktív tulajdonságú tóriumelem. Feltevésük beigazolódt; a mongolizmusnak — tudományos nevén Down-szindrómának — előfordulása ott négyszerese volt a lakosság ellenőrző csoportjánál észlelt értéknek (278).

R. B.

ALKOHOLLAL ÖSSZEFÜGGŐ SZÜLETÉSI ÁRTALMAK

Vy: *ÖAZ 32 (42), 818 (1978)*

Különböző szerzők hozzávetőleges számítása szerint az NSZK-ban évi 1000—3000 alkohol-embriopathiás — csíraártalomban szenvedő — gyermekkel kell számolni. Valamennyien idült alkoholisták anyák születtek. Csak a tübingeni egyetemi klinikán évi 86 esetet észleltek, szemben az 1975 évi 17-tel. Egy francia tanulmány szerint 7000 újszülött közül 20, azaz kerekén 3 ezrelék volt alkohol-embriopathiás. Az USA-ban 300 olyan szülő nő vizsgált meg, akik terhességük idején napi 300 ml vagy ennél több alkoholt fogyasztottak és összehasonlították 300 olyan asszonnyal, akik egyáltalán nem, vagy kevesebb szeszt fogyasztottak. Az alkoholisták anyák gyermekeinek 74%-a rendellenességeket mutatott. E szerint az alkohol-embriopathia a leggyakoribb veleszületett torzulási szindróma. Jellemző az ilyen újszülöttekre a csekély születési súly, az agy, a szív és a nemi szervek fejlődési zavarai.

A *Medical Tribune* ehhez az alkoholproblematikához a következőket jegyzi meg: „Ha ez a teratogen vegyület valamilyen gyógyszer volna, úgy nem csupán a klinikák törődnének vele távol a napilapok nagybetűs címeitől: már régóta botrányt csaptak volna körülötte és közönséghatékonyan védenék a károsultak érdekeit.” [Ehhez nem kell kommentár (279)].

R. B.

GYERMEKEK MILLIÓIT FENYEGETI A LEPRÁ

Ref.: *Pharm. Ztg. 123 (34), 1440 (1978)*

A fejlődésben visszamaradt országokban leginkább a gyermekek egészsége forog veszélyben. A legveszedelmesebb betegség a lepra. Azokon a területeken, ahol a lepra elterjedt, a lakosság fele (vagy még nagyobb hányada) 15 évnél fiatalabb. Ezek a gyermekek állandóan ki vannak téve az aránylag nem nagyszámú felnőt

leprabeteg által történő fertőzésnek. A leprás gyermekek számát 7 és 10 millió közöttire becsülik. Az Egyesült Nemzetek által a „Gyermekek Nemzetközi Évének” deklarált 1979. évben több mint egymillió gyermek leprás fertőzöttségével kell számolni. További öt év leforgása alatt közülük mintegy félmillió jelentkezik majd a szörnyű betegség tünetei. Kezelés hiányában évtizedekig tartó nyomor és szenvedés vár a szerencsétlenekre.

Ezzel a tárgykörrel foglalkozott az 1978 novemberében Mexico City-ben megtartott II. nemzetközi leprakongresszus is, amelynek további tárgykörei: epidemiológia és lepraellenőrzés; leprakutatás; klinikai, szociális és kórtani kilátások, mikrobiológia; immunológia; kemoterápia körébe vágó kutatások, valamint a lepra-betegek gyógyítása és rehabilitálása volt (280)

R. B.

KÜZDELEM HAT SÚLYOS BETEGSÉG ELLEN

Ref.: *Pharm. Ztg. 123 (35), 1477 (1978)*

A Közel-Kelet országaiban elhatározták, hogy minden gyermek védőoltásban részesüljön hat veszélyes, de oltással megelőzhető betegség ellen. Ezek: a diftéria, tetanusz, szamarhurut, kanyaró, tbc és gyermekparalízis. A világnak ezen a részén évente mintegy 250 000 gyermek halálát okozza ez a hat betegség. A pertussis különösen újszülötteknél gyakran szövődmenyekkel jár, és tél idején a kanyaró 5 éven aluli gyermekeknél gyakran halálos kimenetelű. Ezeken a területeken a gyermekbénulás is nagyon gyakori még, és az utóbbi években számos áldozatot szedett Líbanonban, Szíriában, Egyiptomban és Pakisztánban. A WHO most védőoltás-programot dolgozott ki, hogy ezeknek az országoknak gyermekeit megvédje ettől a hat veszedelmes betegségtől. Problémát okoz a hűtőlánc fenntartása, hogy a romlékony oltóanyag károsodást ne szenvedjen a meleg éghajlat alatt. Svéd tudósok erre a célra kicsi, de hatásos hűtődobozt szerkesztettek. A WHO-hoz csatlakozott regionális egészségügyi központok támogatják a tagállamokat az oltóanyag gyártásában és annak ellenőrzésében (281).

R. B.

INZULINT TERMELŐ BAKTÉRIUMOK

Ref.: *Pharm. Ztg. 123 (38), 1614 (1978)*

Amerikai kutatóknak sikerült Coli-baktériumokat mesterséges gének betáplálásával inzulintermelésre serkenteni. A genetikai kutatások viszonylag új területén áttűtő sikerként értékelik ezt az eredményt. Szakkörök számítanak rá, hogy az új eljárással termelt emberi inzulin két-három éven belül a cukorbetegeknek nagyobb mennyiségben rendelkezésükre fog állni. Ez idő szerint az inzulint szarvasmarha és sertés hasnyálmirigyéből állítják elő. A nagy kereslet folytán félős, hogy előbb-utóbb hiány keletkezhet ebben az életfontosságú gyógyszerben.

A cukorbetegség számát az egész világon mintegy 70 millióra becsülik. A Coli-baktériumokat inzulin termelésére készített gént a kutatásban részt vevő tíz tudós kéniai szintézis útján állította elő (283).

R. B.